

Entering Eternity

פרשת שמות תשפ"ב

1 /EXODUS

PARASHAS SHEMOS

3 / 13-18

When you take the people out of Egypt, you will serve God on this mountain."

¹³ Moses said to God, "Behold, when I come to the Children of Israel and say to them, 'The God of your forefathers has sent me to you,' and they say to me, 'What is His Name?' — what shall I say to them?"

¹⁴ HASHEM answered Moses, "I Shall Be As I Shall Be." And He said, "So shall you say to the Children of Israel, 'I Shall Be has sent me to you.'" ¹⁵ God said further to Moses, "So shall you say to the Children of Israel, 'HASHEM the God of your forefathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob has dispatched me to you. This is My Name forever, and this is My remembrance from generation to generation.'" ¹⁶ Go and gather the elders of Israel

212 □ RAV ASHER WEISS ON THE PARASHAH

3

HASHEM YISBARACH IS KNOWN BY MANY NAMES, AS found throughout *Tanach*. Each Name describes a different attribute by which He reveals Himself, in His interactions with His world. Some Names represent Hashem's Attribute of Mercy. Others represent His strict justice. Some represent His lovingkindness. Still others represent His supreme might.¹³⁷ This particular Name of אֲדֹנָי־ה' is found nowhere else in *Tanach*. What is the significance of the Name אֲדֹנָי־ה'? Which attribute of Hashem does it represent?

In order to answer these questions, we peruse the writings of the Rishonim, who discuss the Name of אֲדֹנָי־ה'

1. The Ineffable Names of Hashem

There is a debate among the Rishonim, over whether or not אֲדֹנָי־ה' is one of the true Names of Hashem, which may not be erased. The Rambam writes:

Anyone who destroys one of the holy and pure Names by which HaKadosh Baruch Hu is known is liable for lashes by Torah law, as the *pasuk* states regarding idolatry, "And you shall destroy their names from that place. Do not do so to Hashem your God."¹³⁸

There are seven Names: the Name written with the letters יי"ד ק"א (which is called "the Explicit Name") or the Names written אלה, אלו, קל, ואלקים, ואלקי, ושדי, רב, אוה, one letter from these Names is liable for lashes.¹³⁹

The Kesef Mishneh commentary on the Rambam explains that this ruling is based on the Gemara, which lists the Names that may not be erased. However, he notes that the Rambam apparently bases his ruling on a different version of the Gemara, since in our version, there is a different list of Names, which includes the Name אֲדֹנָי־ה'. The Gemara states:

These are the Names that must not be erased: קל, אלקי, אלקים, אלו, אלקיכם, אֲדֹנָי־ה' אֲשֶׁר אֲדֹנָי־ה' אֵלָּהּ דָּלָת, ויוד, הי, שדי, י, צב, אוה.¹⁴⁰

Actually, the Gemara there does not list אֲדֹנָי־ה' alone as one of the ineffaceable Names of Hashem, but אֲדֹנָי־ה' אֲשֶׁר אֲדֹנָי־ה', seeming to imply that the three words together comprise a single Name of Hashem. A support for this can be found in Onkelos's Aramaic translation of *Chumash*. Rather than translating the Hebrew word "אֲשֶׁר" into Aramaic, he leaves it in the original Hebrew, seeming to imply that this is not merely a grammatical conjunction, but part of Hashem's proper Name.¹⁴¹

2

Artscroll - Chumash

13. מה שמו — What is His Name? Obviously the Jews knew the various names of God, so that the question cannot be understood literally. God has many Names, each of which represents the way in which He reveals Himself through His behavior toward the world. When He is merciful, He is called HASHEM [יְיָ־הוָה], the Name that represents compassion. This Name also represents the eternity of God, for it is composed of the letters that spell הוה, He was, He is, and He will be, meaning that God's Being is timeless. When He exercises strict judgment, He is called Elohim. When He exercises His mastery over nature and performs hidden miracles — as He did for the Patriarchs — He is called Shaddai, and so on. Thus Moses was saying that once the Jews accepted him as God's emissary, they would want to know which of God's attributes He would manifest in the course of redeeming them from Egypt (Ramban).

תפארת שמשון • ביאורים

5

בספר 'נפש החיים' (שער ג פ"ג) האריך בביאור ענין זה, ובתוך דבריו הוא מזהיר את הקורא בזה"ל: "ואם רץ לבך שוב למקום, שלכך נאמר 'החיות רצוא ושוב' פ'י כשתחשוב בלבך על בורא עולם מה הוא ואיך חנייתו בכל מקום ומעשיו, בלום פ'יך מלדבר ולבך מלהרהר, הסר המחשבה מלבך. ואם רץ לבך למחשבה זאת חושה וממהר ואל תהרהר ושוב ליחוד מקומו של עולם לעבודתו וליראתו וכו'. ועל דבר זה נכרת ברית שלא לחשוב באלקותו שאין כל החכמים יכולין לידע".

מאחר ותפיסת ענין אלוקותו יתברך היא כה קשה, לכן שם הקודש העוסק בענין זה הוא "אהיה" שעניינו הוא עתיד אני להתגלות לעתיד לבוא. יבוא יום ותיבנו הכל.

לכן כששאל כאן משה רבינו את הקב"ה: "הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו, מה אמר אליהם? היתה תשובת הקב"ה: "כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם" - כעת אינכם מסוגלים לתפוס את ענין שמו של הקב"ה, אולם יבוא יום ותזכו להבין את עניינו.

ידוע ששם אהיה מורה על מידת האין-סופיות, וכן משמעותו על שם העתיד, על מה שנועלם היום ויתגלה לעתיד לבוא. לכן ישנו שיטות בהלכה. אינו כל מהשמות שאינם נמחקים (וי"ד סי' רעו ס"ט), משום שעניינו נעלם, הוא מורה על העתיד, אבל עתה אין בו גילוי.

וכשתדייק תמצא, שכל מאמר המורה על נעלמות ואין סופיות הוא משולש, אבנה דכולהו "קדוש קדוש קדוש".

ענין "קדוש" הוא מופרש ומובדל, וכשאנו משבחים את הקב"ה שהוא מופרש, יוכל הטועה לומר שהוא מובדל מהמושגים הפחותים שלנו, אך אולי ממושגים עליונים יותר - שם הוא מושג ומוגדר, ועל כך אומרים "קדוש קדוש", שמופרש ומובדל הוא גם ממושגו של קדוש. ואם תאמר עדיין יש מושג עליון יותר ששם הוא מוגדר, ע"ז אומרים ג' פעמים "קדוש", והכוונה כדין חזקה, שהוא יתברך קדוש עד אין סוף.

וכן כאן, כתיב "אהיה" ג' פעמים, והיינו עד אין סוף, שכן כל ג' משמעותו מעתה ועד עולם. וכן הלשון - נצח נצחים, נצח - אחד, נצחים - שנים, סה"כ ג' פעמים נצח, והיינו עד אין סוף. וכן כל מאמר שמראה על נעלמות ואין סופיות הוא משולש, ומשמעו עד עולם, כגון: ארך אפים, לעלם ולעלמי עלמאי, נצח סלה ועד, ועוד כהנה וכהנה שמשמעותם עד אין סוף.

2. The Meaning of the Name

Rashi explains that when Hashem told Moshe אֲנִי-הָאֵשֶׁר אֲדֹנָי, He meant to say that He would be with Bnei Yisrael in future exiles, just as He was with them in Egypt. Moshe suggested that their current suffering was difficult enough, and there was no need for them to be concerned about future exiles. Hashem conceded, and instructed him to just say אֲנִי-הָאֲלֹהִים.

According to this, we can explain that Hashem first intended to reveal Himself with the three-word Name of אֲנִי-הָאֵשֶׁר אֲדֹנָי, and then agreed, based on Moshe's suggestion, to use only the one-word Name of אֲנִי-הָאֲלֹהִים. This seems to support the Kesef Mishneh's understanding, that on its own אֲנִי-הָאֲלֹהִים is the Name by which Hashem is known, not אֲנִי-הָאֵשֶׁר אֲדֹנָי.

On the other hand, if we interpret אֲנִי-הָאֲלֹהִים according to Rashi's understanding, perhaps it is not a Name at all, but an assurance that Hashem will always be by our side to assist us. As such, neither אֲנִי-הָאֲלֹהִים nor אֲנִי-הָאֵשֶׁר אֲדֹנָי are proper Names of Hashem, as is evident from the Rambam, cited above.

3. The Promise of Redemption

The Rashbam explains that the Name אֲנִי-הָאֲלֹהִים (I-Shall-Be) is a variation of י-הוה which means He-Shall-Be. We refer to Hashem in the third person form, whereas Hashem refers to Himself in first person. Accordingly, we can well understand why the Name אֲנִי-הָאֲלֹהִים is found nowhere else in Tanach. Normally, the Torah refers to Hashem in third person, as יְיָ אֱלֹהֵינוּ. In this case, Hashem declares His own Name in first person, אֲנִי-הָאֲלֹהִים.¹⁴³

The Name י-הוה refers to Hashem's Attribute of Mercy.¹⁴⁴ The same is true of אֲנִי-הָאֲלֹהִים. This Name is the key to our redemption. The Name אֲנִי-הָאֲלֹהִים was first revealed during *Yetzias Mitzrayim*, yet it will be fully revealed only when the Final Redemption arrives. Hashem told Moshe Rabbeinu to inform Bnei Yisrael, "אֲנִי-הָאֲלֹהִים sent me to you," assuring them that despite the terrible darkness of their servitude, they must not despair. They would not have to carry the burden of slavery forever. The redemption was imminent — "אֲנִי-הָאֲלֹהִים sent me to you."

This same message is a beacon of hope for us in our present *Galus*. It has given us strength to persevere through these thousands of years of hardship and affliction, as we wander from one county to another, subject to the derision and abuse of the nations that surround us. Yet we stand proud in our faith in Hashem and the assurance that He will be with us throughout all our hardships. We raise our eyes to Him with hope and faith that He will soon redeem us, and we pray to Him three times each day that the *Shechinah* may soon return to Tzion with mercy.

We recognize that the *Galus* is a decree from Heaven. The righteous are not meant to know tranquility in this world. Yet, there will be an end to our travails. Hashem is with us, as He was with our forefathers in Egypt. "I-Shall-Be as I-Shall-Be," as Rashi explains: "I shall be with them in future exiles, as I was with them in Egypt."

The Jewish people find strength in this knowledge, and in the clear recognition that this world is like a fleeting dream, like dust scattered by the wind. It is only a vestibule, which leads into the palace that awaits us in the World to Come. Therefore, the suffering of *Galus* in this world cannot cast us into despondency.

[Ramban elaborates on the Sages' comment cited by Rashi:]

12
 Their intention with this comment is that Moses had said to [God], may He be exalted, "When they say to me, 'What is His Name,'" meaning that they would be asking that he should tell them the Name that denotes with complete denotation the existence of God and His supervision of the world.⁸⁶ But the Holy One, Blessed is He, responded to him, "Why should they ask for My Name? אין להם צורך לראות אחרת - They have no need for any other proof other than that I shall be with them in all their misfortunes; they need only call out to Me and I will answer them." והיא הראיה הגדולה שיש אלהים בישראל, קרובים אלינו בכל קראנו אליו, ויש אלהים - And that is the greatest proof that there is a God in Israel, Who is close to us whenever we call out to Him, and that "there is a God Who judges in the land."⁸⁷ וזה פירוש נכון באגדה זו - This is a sound interpretation of this Aggadic passage.⁸⁸

שיעורי הומש

ברש"י: "במעשה לבנת הספיר - היא היתה לפניו בשעת השעבוד, לזכור צרתו של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים." כאן במעמד הר סיני גילה להם הבורא-עולם את מידותיו ית', וגילה להם שמדתו היא נשיאה בעול עם הכלל ישראל.

המשנה (סנהדרין ו, ה) אומרת שכשכואב ליהודי הראש, השכינה אומרת "קלני מראשי קלני מזורעתי". כזו נשיאה בעול עם כל יהודי. דוקא את המדה הזו גילה להם. כשאנו מדברים על מידותיו ית' לא מדברים כלל על עצמותו ית', כי את עצמותו ית' לא שייך כלל להכיר ולראות, אלא הכוונה שהנהגתו ית' היא להתקרב לכלל ישראל, והתקרבות זו נעשית בדרך של נשיאה בעול, וכמו שה' אמר למשה רבינו ע"ה "איהיה עמם בצרה זאת, אשר איהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות" (שמות ג, יד ברש"י).

שפתי דעת / פרשת שמות רלב

מבאר ה'שפת אמת', ששאלתו של משה רבנו "מה שמו" היתה שאלה הנוגעת באופן ישיר למצב בו הם היו נתונים. העם היה נתון בגולה ותחת מכבש השעבוד. כשנמצא אדם במצב ובהסתה, דומה עליו כאילו ההנהגה אינה מנהיגה וכבוד ה' נסתר. זו היתה מהות שאלתו של משה רבנו עליו השלום, באיזה שם משמותיו מנהיג הבורא יתברך את הגלות והמיצר. אין ניתן להסביר לאדם הנתון במעמקי תחתיה, כי אליבא דאמת ההשגחה העליונה משגיחה עליו וקודשא בריך הוא מחולל את הקשיים והכל לטובה. על זה השיב לו הבורא יתברך "איהיה אשר אהיה" - הסבר להם לישראל, כי הגלות אינה חסרון בהנהגה, אלא שיש לה תכלית מצד עצמה. כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, גם הגלות והשעבוד, אף הצרות והרציחות, הכל נועד להרבות כבוד שמים ועולם. והתכלית היא כדכתיב (שם ז, ה) "וידעו מצרים כי אני ה'", באשר מתוך עוצמת חשכת מצרים הטמאה יעלה ויזרח כבוד מלכות ה' ביתר שאת וביתר עוז. לא הרי גאולה הבאה מתוך מצב של רוחה ונוחות, ככפיה של גאולה הבוקעת מתוך שעבוד ועבודת פוך. כעומק הצרות והרעות, כך רום ההתגלות והישועה.

מצינו אפוא, כי השאלה "מה שמו" היתה שאלה מתבקשת הנוגעת באופן ישיר למצב בו הם היו נתונים. משה רבנו רצה לדעת ולהבין את הגאולה והישועה הטמונה בתוך המצב הגלותי העכשוי. הוא ביקש כלי באמצעותו יוכל להסביר לישראל למה ועל מה, מה תכלית הסבל הגדול ועבודת הפוך.

עתה מתקדם ה'שפת אמת' שלב נוסף בהסבר הסוגיה. על הים אמרו ישראל (שם טו, ג) "ה' איש מלחמה ה' שמו", כשהם משתמשים בשם היה, המורה על היותו של הבורא יתברך למעלה מן הזמן. הוא היה, הווה ויהיה, העבר והעתיד כמו הווה הם לגביו. בזמן הגלות הם נדרשו להאמין בהנהגה של עתיד, בבחינת 'אהיה', למרות שעכשיו הכל נראה חשוך, המציאות העכשווית נועדה לשרת מטרה עתידית. בשעת הגאולה הם נוכחו לדעת, כי הדברים עמוקים הרבה יותר. זה לא חושך המוביל לאור, אלא זהו מצב הנדמה כחושך ואפלה, בעת שאליבא דאמת הכל אור ורצון ה'. האור והחושך אינם אלא חילופי נסיבות וסממנים חיצוניים, אך בפנימיות הכל רצון הבורא יתברך והכל גאולה וישועה.

לב טהור ר' פינס

ומקורו בגמ' ברכות (ט). ובמדרש רבה (פ"ג, ו, הובא במהרש"א ברכות שם) יש תוספת דברים וז"ל: "לך אני מודיע, להם איני מודיע". ובמפרשים מבואר שמעולם לא חשב הקב"ה לומר לישראל "אשר אהיה", ומשום דיה לצרה בשעתה, אלא שמשה טעה בכוונתו יתברך. וא"כ באמת צ"ב מדוע למשה הוצרך הקב"ה להודיע את השם "אשר אהיה", ולא חשב להזכירו צרה אחרת קודם שנגאלו מצרה זו. ונבעץ יוסף כתב: 'שגילה לו למשה כדי שיצטער להתפלל עליהם, לפי שכך הוא דרכם של הנביאים בראותם איזו צרה לישראל היו מתפללים מיד'.

ונראה לפרש בזה דברי הגמ' בשבת (יג): 'ת"ר, מי כתב מגילת תענית, אמרו חנניה בן חזקיה וסיעתו שהיו מחביין את הצרות'. ופרש"י: 'שנגאלין מהן, והנס חביב עליהם להזכירו לשבחן של הקב"ה וכותבין ימי הנס לעשותן יום טוב'. וע"ש במהרש"א. ולדברי הרמב"ן י"ל שכל גאולה הבאה לאחר עת צרה מאפשרת לנו לראות ולהרגיש 'שיש אלהים בישראל קרובים אלינו בכל קראנו אליו ויש אלהים שופטים בארץ', וא"כ בודאי יש מקום לחבב את אותם צרות המביאות לגילוי אלהות על ידי הגאולה מהן.

ומעתה כשהקב"ה מבטיח 'אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות', הרי יש כאן בעצם בשורה טובה, כי חביבות הרגשת קרבת אלהים שבגאולה מחפה על הצער שבשיעבוד. אלא שלא תושג חביבות הרגשה זאת אלא לאחר גאולתן, אך בעת הצרה קצרה ורוחו של האדם ודיה לצרה בשעתה, ואולם משה רבינו לרוב מצבתו, היה בידו לחבב את הצרות העתידות לבא אף מתוך הצרה הנוכחית, ועל כן - 'לך אני מודיע, להם איני מודיע'.

16
ו) מי שגמר תפילתו ומיד חזר למקומו, מבלי שהפסיע גי פסיעות לאחוריו "דומה לכלב חשב על קיאון", וכן מי שלא הפסיע גי פסיעות "ראוי לו שלא התפלל" (ע"י סוגית הגמרא יומא נג, ב; ובשו"ע או"ח סי' קכג סי"ב ושם במשני"ב סק"ה). ואף שיתכן והתפלל את כל התפילה בכוונה עצומה, אם לא הפסיע גי פסיעות לאחוריו - מבהיל לראות שחז"ל קראו לו "כלב" ולתפילתו "קיאון", וראוי לו שלא התפלל. וכל כך, משום שמהות התפילה היא מציאות מוחשית שהוא עומד לפני מלך המלכים הקב"ה, וודאי שמי שהיה לו ראיון עם המלך, וכשגמר לבקש את בקשותיו, הלך ונפטר לדרכו בסתם וללא כל הכנעה וחשיבות לפני המלך - כל מה שביקש מתחילה יתבטל ויהיה לאין, מאחר וכן נהג.

14 רפב
וביאר הרמב"ן: "והכוונה להם בזה כי משה אמר לפניו ית' ואמרו לי מה שמו, [ר"ל מה אומר להם אות] שיגיד להם השם שיורה הוראה שלמה על המציאות ועל ההשגחה. והקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי, אין להם צורך לראיה אחרת, כי אהיה עמהם בכל צרתם יקראוני ואענם, היא הראיה הגדולה שיש אלקים בישראל קרובים אלינו בכל קראינו אליו ויש אלקים שופטים בארץ, וזה הנכון באגדה זו", עיי"ש היטב כל דבריו.

17
נהה כי כן התבאר לנו ביסוד כל ההלכות הללו - שמהות התפילה היא מציאות מוחשית שעומדים לפני השכינה, ולא רק רגש או מחשבה בעלמא, אלא השי"ת מקשיב ומאזין לתפילותינו. ולכן עבודת התפילה מחוייבת להיות מתוך ההכרה שעומדים לפני הקב"ה כמציאות ממשית, כלשון הרמב"ם: "ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה".

ומבואר בדבריו, שעם כל מה ש"היה משה גם בעת ההיא "אב בחכמה גדול במעלת הנבואה", בכל זאת למרות דרגת חכמתו והכרתו הבהירה כבדולח? ביקש מהקב"ה שילמדו אותם איך יבקשו בני ישראל "שם שיוורה הוראה שלמה על המציאות ועל ההשגחה". ומה הקב"ה השיבו - "שאינן להם צורך בראיה אחרת, כי אהיה עמהם בכל צרתם יקראוני ואענם, היא הראיה הגדולה שיש אלקים בישראל קרובים אלינו בכל קראינו אליו". כלומר, כתשובה על שאלתו מסר לו הקב"ה שהאות והראיה הוא כח התפילה, שעל ידי זה שיקראו ויזעקו אל ה', והוא יענם, זאת הראיה הברורה והמוחשית ביותר למציאות ה' והשגחתו.

התפילה - הכרה במציאות ה', השגחתו ומידותיו
ג. ויש להוסיף עוד, שמהות התפילה היא מציאות ההכרה בהנהגת השי"ת והשגחתו לא רק על ידי בקשה מה' - אלא גם בעצם מה שעומד בתפילה ואומר להקב"ה את מציאותו והשגחתו בהכרה מלאה יש בזה גדר של תפילה.

ולמדנו מדבריו יסוד נפלא. אם רוצים להשיג את האמונה וההשגחה בהכרה מלאה באופן מציאותי ומוחשי - הדרך היא על ידי התפילה, "יקראוני ואענם היא הראיה הגדולה שיש אלקים בישראל". ואף שהאמונה וההכרה באלוקות ובמציאות השי"ת אינם דבר שיצור אנוש יכול להשיגו בכלים המוגבלים של גוף וחומר, מכל מקום גילה הקב"ה למשה רבינו כי האופן שבו אפשר להשיג את "המציאות וההשגחה" והדרך ללמד תורה זו של אמונה באופן הושי ביותר - היא על ידי תפילה, ומופלא מאד שבדרך זו יש "הוראה שלמה" ולימוד אמונה יותר גדול ומוחשי מאשר לימוד האמונה על ידי רבי כמו משה רבינו בראיות ברורות ובהוכחות שכליות.

כח התפילה - האות שנתן הקב"ה לבני ישראל
ד. לפי המבואר שמהות התפילה היא הכרה במציאות ה' והשגחתו, מבוארים באר היטב דברי הרמב"ן שהתפילה מלמדת באופן חושי את ההוראה על האמונה.
בתפילה יש תורה עמוקה המלמדת מציאות ה' והשגחתו יותר מכל תורה אחרת, וכמו שנתבאר שיסודם של הלכות תפילה היא ההכרה במציאות ה' והשגחתו, שהשי"ת מקשיב ומאזין לתפילותינו, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי מעשי בצורת עבודת התפילה המחוייבת להיות מתוך הכרה שכביכול השכינה נמצאת מולו באופן חושי [וע"י במסילת ישרים (פרק יט) שהמתפלל ידמה בנפשו שנושא ונותן עמו יתברך כאשר ידבר איש אל רעהו].

15
תוכן כמה מהלכות תפילה - עמידה לפני השכינה כמציאות ממשית
ב. ונראה שהיות גדר התפילה הכרה ואמונה במציאות ה', נלמד מהתבוננות בתוכנם של כמה מהלכות תפילה, והמתבאר בהם שהעמידה בתפילה נחשבת כעמידה ממש לפני השכינה, וע"י בגמרא (סנהדרין כב, א) "המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו".

18
וזהו שהשיב הקב"ה למשה רבינו: "למה זה ישאלו לשמי, אין להם צורך לראיה אחרת, כי אהיה עמהם בכל צרתם יקראוני ואענם, היא הראיה הגדולה שיש אלקים בישראל קרובים אלינו בכל קראינו אליו ויש אלקים שופטים בארץ", כלומר הראיה הגדולה ומוחשית ביותר למציאות האמונה וההשגחה היא התפילה, שהקב"ה שומע קול תפילת עמו ונמצא עמם בכל צרתם, "יקראוני ואענם". שכאשר מתפללים כראוי וכפי דיני והלכות התפילה באופן שמכוין שהשכינה נגדו, זוהי הראיה הגדולה ביותר לאמונה באופן חושי ואין צורך לראיה אחרת, כלשון הכתוב: "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו", וכדברי הרמב"ן "והיא הראיה הגדולה שיש ה' בישראל בכל קראינו אליו ויש אלקים שופט בארץ". וכמו שהזכרנו, שדבר זה מופלא מאד שהרי מבואר כאן שיש בזה לימוד על האמונה יותר מכך שהיה משה רבינו עומד ומלמד ונותן אותות וראיות על האמונה.

א) כתב הרמב"ם (בפ"ד מהל תפילה ה"א) וז"ל: "חמשה דברים מעבין את התפלה אף על פי שהגיע זמנה", והדבר החמישי הוא "כוונת הלב". ושם (הלכה ט"ו) מבאר הרמב"ם: "כוונת הלב כיצד, כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה וכו'. כיצד היא הכוונה, שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה". ואף ששמענו מדברי הרמב"ם (שם פ"ה ה"א) שהכוונה מעכבת רק בגי ברכות ראשונות - מכל מקום כבר מבארים (ע"י בחידושי רבינו חיים הלוי פ"ד מהל תפילה ה"א) שיש שתי כוונות הלב בתפילה: א. כוונת פירוש המילים שיבין מה אומר, ועל זה מדובר בפ"ה שמעכב רק בברכה ראשונה. ב. כוונת הלב שעומד בתפילה לפני ה', כמבואר בדברי הרמב"ם "ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה", וכוונה זו מעכבת מכיון שזוהי כל מהות התפילה, שעומד לפני המלך, ואם חסרה כוונה זו הרי זה כאילו לא התפלל.

ואכן, במצרים הגם שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, ולא היו ראויים להיגאל - בזכות תפילתם זכו להיגאל, כדברי הרמב"ן ע"פ "וישמע אלקים את נאקתם ויזכר אלקים את בריתו וגו', וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים" (ב. כ"ד) וז"ל: "והארץ הכתוב להזכיר טענות רבות בגאולתם, וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור אלקים את בריתו, וירא אלקים, וידע אלקים, כי ידעתי את מכאוביו (ג, ה), כי אע"פ שנשלם הזמן שנגזר עליהם לא היו ראויים להגאל, כמו שמפורש על ידי יחזקאל (יחזקאל כ ח), אלא מפני הצעקה קבל תפלתם ברחמי".

ב) בדברי הגמרא (ברכות כה, ב) איתא: "כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקר ואמרו לו רבינו למדינו אורחות חיים ונוכה לחיי העולם הבא. אמר להם וכו' וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים, ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא".

ג) עוד אמרו: "אסור לעבור כנגד המתפללים" (ברכות כז, א). ונפסקה הלכה זו בשו"ע (או"ח סי' קב ס"ד). ועיי"ש במשני"ב (סקט"ה) שהביא דטעם הדבר

אמ"ת "Times אהי"ה" Times אהי"ה
— HKB"H's Trademark

Let us begin our investigation with the illuminating words of the Arizal in Likutei Torah. He provides us with a wonderful explanation regarding HKB"H's reply: "אהיה אשר אהיה", based on what we have learned in the Gemara (Shabbas 55a): "חותמו: הוא אמר: 'אהיה אשר אהיה' — של הקדוש ברוך הוא אמר". The Arizal explains that this is a reference to the name: "אהיה".

"(441) אמ"ת אהי"ה (21) equals אהי"ה (21) times אהי"ה; אשר אהיה". Therefore, when Moshe asks HKB"H how he should respond to Bnei Yisrael, HKB"H replies: "אהיה אשר אהיה" — this is the seal encompassing all of the divine names. Here are the sacred words of the Arizal: "כי כל שמות הקודש חתמן הקב"ה בשם אמת שהוא: 'אהיה אשר אהיה' — all the names of HKB"H reflect His seal of 'emes'; this is alluded to by the fact that אמ"ת אהי"ה equals אהי"ה times אהי"ה."

After much consideration, I would like to propose an interpretation of the Midrash above based on this illuminating Arizal. Moshe Rabeinu inquires: "And when they say to me, 'What is His name?' — what shall I say to them?" In other words, which divine name should we have in mind and should we pray to in order to trigger all of the salvations. According to the Midrash, HKB"H responds: "שמי אתה מבקש לידע, לפי מעשי: 'אהיה אשר אהיה' — you want to know My name? My name depends on the action I am performing. Nevertheless, to trigger salvations from all of the names, it is advisable to employ the appellation: "אהיה אשר אהיה" — the seal of "emes" encompassing all of the divine names. For, as we have learned, אהי"ה (21) times אהי"ה (21) equals אמ"ת (441).

23 The message conveyed by this allusion is that the key to access all of the divine names is to pray wholeheartedly with "emes." This notion is expressed by the passuk (Tehillim 145, 18): "קרובו ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת: Hashem is close to all those that call upon Him, to all that call upon Him with 'emes.' We find support for this idea in the Orchos Tzaddikim:

He cites the passuk (Yirmiyah 10, 10): "But Hashem, G-d, is 'emes'; He is the living G-d and the Eternal King." This teaches us that HKB"H is the G-d of "emes." Therefore, since HKB"H's seal is "emes," the passuk (Tehillim 145, 18) states that HKB"H draws near to anyone who calls upon Him with "emes" — with sincerity. What is considered calling upon

"Him with 'emes'?" This refers to a person who clears his heart and mind of everything else in the world, and focuses only on HKB"H. This person clings to the heavenly light and always has in mind G-d's will.

This allows us to understand very nicely what the great luminary, the gaon Chida, zy"a, writes in Avodas Kodesh (7), concerning the appellation: "אהיה אשר אהיה". He writes that this name employed in tefilah is capable of affecting salvation for everything in the world:

"מצאתי כתוב בגני המקובלים כתב יד, אם יתפלל אדם לשם אהיה אשר אהיה בכל דבר שבעולם, לחולה, לבנים, לחכמה, לזכירה, למרנסה, להיצל מסער הים, ומסכנת דרכים, ולכל דבר, רק שיהיה טהור, ויאמר בכוונה, יהי רצון מלפניך השם הגדול אהיה אשר אהיה שתרם עלי ותעשה, וישאל בקשתו בלשון ברוך, וכן יאמר ג' פעמים".

24a It is clear that the concept of the divine names and how to apply them is beyond our comprehension. Nevertheless, seeing as this name alludes to HKB"H's seal of "emes," which encompasses all of the divine appellations, we can suggest that by focusing on the name "אהיה אשר אהיה" — whose product is אמ"ת — one merits enlightenment from the attribute of "emes,"

וכן מפורש בדברי הרמב"ן (יב, מח) וז"ל: "ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד וכו', ועל כן ארך גלותם שלשים שנה. והיה ראוי שיתארך יותר, אלא שצעקו והרבו תפלה. וזה טעם ויאנחו מן העבודה ויצעקו ותעל שועתם, וישמע אלקים את נאקתם (לעיל ב, כג-כד). ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי (שם ג, ט), וכתוב (דברים כו, ז) ונצעק אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו, כי לא היו ראויים להגאל מפני הקץ שבא, אלא שקבל צעקתם ונאקתם מפני הצער הגדול שהיו בו, כאשר פירשתי בסדר ואלה שמות (ב, כה)".

אממוצא הדברים נמצאו למדים הוראה מעשית בכל צורת עבודת התפילה: להתפלל מתוך הכרה "כאילו הוא עומד לפני השכינה" כמצאיות ממשיות ומוחשיות. ואכן כאשר מתרגלים להתפלל באופן זה, נעשית האמונה בהשגחה ובמצאיות ה' מוחשית ואינה רק ידיעה בעלמא.

20

ועי' במה שנתבאר ב"קונטרס ביאורים במהות עבודת התפילה" [פרק ג] בחינה מחודשת ומופלאה במהות התפילה — שהשתוקקות באמונה מלאה לדבר, כל אחד כפי דרגתו הוי כתפילה. כדכתיב: "וישמע אלקים אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי" (בראשית ל, יז). ופרש"י בשם המדרש (ב"ר עב, ה) "שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים", עכ"ל. ובשפת חכמים ביאר כוונת דבריו: "ידאן לשון וישמע שייך אלא במי שהתפלל והכא לא מצינו שהתפללה על הבנים, לכך פירש שהיתה מתאוה וכו', ועיי' זה נחשב כאילו התפללה, ונתן לה ה' רצונה". ועיי' באונקלוס שתירגם: "וקביל ה' צלותא דלאה". ומבואר בדברים אלו יסוד נפלא, שבמה שהאדם משתוקק ומתאוה ונפשו כלה למלא רצונו של השי"ת באמונה שלמה ואמיתית — זה עצמו נחשב תפילה. שהרי לאה לא התפללה לה' על הבנים, אלא עצם השתוקקותה השלימה והאמיתית להעמיד שבטים ולבנות את כלל ישראל כבר נחשבה כתפילה, והי' שמע בקולה?.

וכמו כן נתבאר שם חידוש נפלא שמבואר בדברי רבינו חננאל, שאף שברור שצריך כוונה "שיראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה" כמבואר בדברי הרמב"ם שכוונה זו מעכבת, אולם מה שצריך לעמוד בתחוננים לפני הקב"ה, אינו צריך בכל לבו אלא לשון תחוננים בלבד. דאיתא בגמרא (ברכות כט, ב) על דברי המשנה "העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחוננים" — "מאי קבע, אייר יעקב בר אידי אייר אושעיא כל שתפילתו דומה עליו כמשאוי, ורבנן אמרי כל מי שאינו אומר בהלשון תחוננים". וכתבו שם התוס' בדי"ה כל, וז"ל: "פי' רי"ח דאם יכול לומר בלשון תחוננים אפילו עליו כמשאוי הוי תפילה מעליא דלא בעינן אלא לשון תחוננים בלבד", עיי"ש. הרי לפנינו שכל כך חביבים אנו לפני הקב"ה, ממש כבן יחיד המתפנק אל אמו ומתחנן בקולו לפניו, שעצם הקול שמתחנן אליה נוגע ללבה ומיד נשמע לפניו, והיא ממלאת את רצונו. כך אנו לפני אבינו שבשמים. התיבנות והקרבה שלנו לה' כל כך גדולה עד כדי כך שאפילו היתה התפילה רק ב"קול" תחוננים, והתפלל גם בלי כוונת הלב — הוי בגדר תפילה שחקב"ה מקבלו¹⁰.

9. ובחינה זו בגדי התפילה — שהשתוקקות באמונה מלאה לדבר הוי תפילה, קיימת בכל בריה ובריה כפי דרגתה. וכעין המקרא "לבני ערב אשר יקראו" (תהלים קמו, ט), וכן "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא"ל אוכלם" (שם קד, כא). שעצם טבעם ומבוקשם בעת רעבונם, שקוראים ושואגים בבקשה להקב"ה שימציא להם מזון להשבע רעבונם, היא הבקשה ומעין בחינה של תפילה, שהקב"ה שומע וממציא להם אוכל. וכן מצינו בטבע העולם שכאשר התינוק בוכה, מיד יודעת אמו שהוא מבקש אוכל. ואם בבעלי חיים — עצם ה"קול" והשאגה לדבר מתקבלת ונשמעת כתפילה, וכן בתינוק שאינו מבין דבר, עצם ה"קול" והשאגה לדבר לאדם בעל השכל והחשגה, אצלו הבקשה הוי כאשר מבין ומשתוקק לשלמות תעשיית רצונו יתברך, ורצונו להרבות כבודו יתברך — והי' תפילה. וכפי שמצינו בתפילה לאה.

21

והנה פעמים חושב האדם כאילו תפילותיו לא נענות. הוא מתפלל ומבקש, ואינו רואה שהתמלאו רצונותיו. אולם לפי מה שנתבארנו גרדי ובחינות מהות עבודת התפילה, אין זה נכון. משום שבאמת, לעולם כל תפילה הנעשית כדיני התפילה — חביבה ומתקבלת על ידי הקב"ה. ואף שבודאי אין הקב"ה ממלא את כל תפילותיו ומבוקשיו של האדם, הסיבה לכך, שלא תמיד קיום הבקשות והרצונות טוב לאדם באמת, או שאינו ראוי וזכאי לכך. ורק הקב"ה יודע מהו הטוב האמיתי הנצרך ומגיע לאדם, ולכן מה שמתמלאים רצונותיו ובקשותיו של האדם הוא רק ביחס למה שמגיע ונצרך לו באמת. אולם ודאי הוא שכל תפילה ותפילה שנעשתה כדיני התפילה פועלת את פועלתה.

enabling one to pray to Hashem with true sincerity. As a result, he is guaranteed that the words of the passuk will be fulfilled: "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, רצון יראיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם" -- Hashem is close to all those that call upon Him, to all that call upon Him with "emes"; the will of those who revere Him, He will perform, and He will hear their plea and rescue them.

25

Holidays: "האוחז ביד מדת משפט" (according to the Kol Bo Machzor, this piyut was composed and instituted by Ezra HaSofer and Zerubavel ben Shealtiel). In the piyut, we declare: "וכל מאמינים ויכל מאמינים — And all believe that He is a judge of "emes"; the One whose name was pronounced "אהיה אשר אהיה". Let us endeavor to understand the connection between the fact that HKB"H is "a judge of emes" and the appellation "אהיה אשר אהיה".

The matter can be explained as it is presented in Likutei Yehudah in the name of his elder, the author of the Imrei Emes of Gur, zy"a, based on what we have learned from the Arizal. Seeing as אמ"ת (21) אהי"ה (21) equals אמ"ת (441), the message conveyed by the piyut is quite clear; this appellation represents HKB"H's seal and trademark — "emes."

Still, it behooves us to explain the significance of this connection. While the numerical equivalent exists, clearly there exists a deeper, practical connection, which is relevant to each and every one of us — a connection teaching us how to serve Hashem with this appellation in order to connect with HKB"H's trademark of "emes."

I was struck by a wonderful idea based on the explanation presented by the Ramban here regarding the appellation "אהיה אשר אהיה" in the name of the Midrash (which does not appear in our texts): "במדרש אגדה, ומהו אהיה אשר אהיה, כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, אם מותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי, שנאמר — as you behave presently with Me, so will I behave presently with you; if you open your hands and give tzedakah, so, too, will I open My hands

26

"Know what is above you" from Your Deeds Below

This teaches us a tremendous chiddush. HKB"H's response to Moshe: "אהיה אשר אהיה" — alludes to one of the basic principles and foundations of the entire Torah. Namely, HKB"H acts with a person in accordance with how that person acts with Him. This coincides beautifully with what the Shela hakadosh (Mishpatim) presents in the name of the Midrash regarding the passuk (Tehillim 121, 6):

"ה' צלך. מהו ה' צלך, כצלך, מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים ועומות או מסבירות אף הוא נותן לך כך, אף הקב"ה ה' צלך, כשם שאתה הווה עמו הוא הווה עמך." — "Hashem is your shadow." Just as your shadow mirrors your

actions, so, too, HKB"H acts like your shadow. His behavior toward you reflects your behavior toward Him.

In a similar vein, the Zohar hakadosh states (Lech Lecha 88a): "באתערותא דלתתא אשתכח אתערותא לעילא, דהא לא אתער לעילא עד — man's actions below trigger the divine influence from above. In truth, this notion is expressed explicitly by the following Gemara (Shabbas 151b): "כל המרחם על הבריות מרחמין — עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים" — whoever has mercy on his fellow creatures is shown mercy from the heavens; whoever fails to have mercy on his fellow creatures is not shown mercy from the heavens.

This is the message conveyed by the Mishnah (Avos 2, 1): "דע מה למעלה ממך" — know what is above you." The following interpretation is presented by the Toldot Yaakov Yosef (Vayikra), the Maor Einayim (Matot) and the Kedushat Levi (Metzora). Everything that transpires in the heavens above comes from you -- "ממך" — is caused by your actions below. Similarly, the Nefesh HaChaim writes (1, 4 in the gloss):

"וקרוב לשמוע שגם זה בכלל כוונתם ז"ל באבות, דע מה למעלה ממך, רצונו לומר, אם כי איך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך, אבל תדע נאמנה כי לאן מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים, הכל ממך הוא על מי מעשיך לאן. — This is the lesson taught by the Mishnah in Avos: "דע מה למעלה ממך". People do not realize the tremendous impact of their actions. They should recognize unequivocally that everything that transpires in the heavenly realms stems from their actions; they are the determining factors.

"אהיה אשר אהיה" Is the Source for All Salvation

This enlightens us and provides us with a better understanding of HKB"H's reply to Moshe's inquiry: "Behold, when I come to Bnei Yisrael and say to them, 'The G-d of your forefathers has sent me to you,' and they say to me, 'What is His name?' — what shall I say to them?" In other words, they will want to know and be familiar with all of HKB"H's names. This knowledge will enable them to receive the needed benefits associated with each particular name — such as rachamim, health, livelihood, protection and the like.

In response, HKB"H answered succinctly and to the point: "ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה". As the Midrash cited by the Ramban explains: "כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, אם מותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי" — I will act toward them as they act toward Me. This being the case, it is no longer

necessary to be familiar with each of the divine names of HKB"H specifically in order to receive salvation. Rather, everything depends on man's behavior below. Thus, the system of "אהיה אשר אהיה" accounts for all of HKB"H's names necessary to achieve every form of salvation. For, it is within man's power to trigger any desired response from above based on his behavior below.

28

We can now appreciate the connection between the appellation "אהיה אשר אהיה" and HKB"H's trademark of "emes." For, the fact that we see that HKB"H treats each individual differently does not contradict His trait of "emes." Quite the opposite! This is evidence of His trait of "emes." He behaves with each individual in accordance with how that individual behaves below, reflecting the concept of: "ה' צלך" — Hashem is your shadow. If the person is merciful, he is shown mercy from above; if he is cruel, chas v'shalom, he is treated cruelly from above. This is precisely the message conveyed by the allusion: אמ"ת אהי"ה equals אמ"ת אהי"ה. For, the divine trademark of "emes" is revealed by the union of the two names אהי"ה, in keeping with HKB"H's statement: "כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך" — as you are with Me, so, too, I am with you.

This, too, is the message of the piyut: "וכל מאמינים שהוא דיין" — By acting in accordance with the concept of "אהיה אשר אהיה" — behaving toward each person as he behaves toward Hashem — HKB"H's seal of "emes" becomes evident. So, if a person should ask, "Why is HKB"H treating me this way?" It behooves him to know that the answer lies in HKB"H's succinct reply to Moshe: "אהיה אשר אהיה" — My response from above mirrors man's actions below.

We have now gained a glimpse of understanding regarding the secretive conversation conducted between Moshe Rabeinu and HKB"H. Moshe approached HKB"H with a question: "ואמרו" "And when they say to me, 'What is His name?' — what shall I say to them?" After suffering so many hardships during the galut in Mitzrayim, Yisrael will ask, "What is HKB"H's name that is capable of rescuing us from any threat and calamity, so that we will no longer need to suffer as we did in Mitzrayim?"

* To this HKB"H replied: "אהיה אשר אהיה". The Midrash explains: "כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך" — as you behave with Me, so, too, will I behave with you. As the Rambam explained, HKB"H says to each individual: "אהיה אשר אהיה" — if you want Me to be with you, there is a condition! Your relationship with Me must be characterized by constant "deveikus" — intimate attachment. This is HKB"H's seal and trademark of "emes"; he watches over each individual person in accordance and in proportion to that person's attachment to Him.

30

Let us provide an explanation based on our current discussion. The twenty-one mentions of the name Havaya in the tefillin shel yad represent the notion of אהיה"ה (21) — every Jew's individual declaration that he will be with HKB"H, by subjugating his every whim and thought to HKB"H. In the merit of this commitment, HKB"H fulfills His promise: "אהיה" "אהיה" — to watch over us with the twenty-one mentions of the name Havaya in the tefillin shel rosh — equivalent to אהיה"ה (21).

Based on this understanding, I would like to propose an interpretation of the following testimony found in the Scriptures regarding Shlomo HaMelech (Melachim I 5, 9): "ויתן אליקים חכמה: לשלמה ותבונה הרבה מאד, ורוח לב כחול אשר על שפת חיים, ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים, ויחכם מכל האדם... וידבר שלוש אלפים משל." — G-d gave wisdom and considerable understanding to Shlomo, and breadth of heart as immense as the sand which is upon the seashore. Shlomo's wisdom surpassed the wisdom of all the people of the East and all the wisdom of Mitzrayim. He was wiser than all men . . . He spoke three thousand proverbs. We must endeavor to explain why he spoke specifically שלוש אלפים (literally translated as three thousand) proverbs.

Notwithstanding Shlomo HaMelech's vast wisdom and knowledge, let us suggest that he taught the entire nation one essential lesson: The greatest form of wisdom is being connected and attached to Hashem in accordance with the שלוש אלפים -- שלוש אלפים. [Translator's note: שלוש אלפים can be translated as "three thousand" or as "the three alephs."] Those three alephs are the first letters of the appellation "אהיה אשר אהיה" — with which HKB"H conveyed to Moshe the essential lesson that He would be with any person who clings to Him. This is also the allusion found in the "Thirteen Midot HaRachamim" (Shemos 34, 7): "נוצר חסד לאלפים". In other words, HKB"H preserves and demonstrates kindness to those people who always remember the "alaphim" — the alephs of "אהיה אשר אהיה".

בדרשה לשמחת נישואין הוספנו פרפרת נאה לפרש בזה מה שאמרו בגמרא (כתובות יז.): "רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת". ופירש רש"י שהיה מרקד לפני הכלה בשלושה הדסים. וצריך להבין הענין שהיה מרקד דוקא עם שלושה הדסים. לפי דברינו יש לומר שהתכוון לשמח ולחזק את החתן ואת הכלה, שמקבלים על עצמם עול גדול לבנות בית נאמן בישראל, וצריכים סיעתא דשמיא בכל צעד ושעל הן בגשמייות והן ברוחניות, לפרנס ולחונך את הבנים והבנות בדרך התורה והיראה.

הנה כי כן מטעם זה היה מרקד לפני הכלה עם שלושה הדסים, כדי לרמוז בכך על ג' התיבות שאמר הקב"ה למשה: "אהיה אשר אהיה", ונרמז דבר זה במה שאמרו בגמרא: "מרקד אתלת" — אתלת הוא אותיות א' תלת, שהתכוון על שלושת האלפיים: "אהיה אשר אהיה", כדי לרמוז לחתן והכלה בכך, כי אם יהיו דבוקים בה, מובטח להם שהקב"ה ישגיח עליהם ויעמוד לימנים שיצליחו בכל אשר יפנו.

ולפי זה נשכיל להבין מה שרמזו רב שמואל בר רב יצחק דבר זה דוקא על ידי פעולת הריקודים שהיה "מרקד אתלת", כי פעולת הריקוד היא שעולים כלפי מעלה ויורדים למטה, וכך חוזר חלילה עולים למעלה ויורדים למטה, והרי זה רמז לפירוש של "אהיה אשר אהיה", כי אם האדם מתחבר עם הקב"ה ועולה במחשבתו בדיבורו ובמעשיו כלפי מעלה, כי אז הקב"ה יורד אליו לסייעו ולחזקו בכל מה שצריך.

32

שלוש

שמות

נתיבות

לח

וענינו ע"ד העבודה, הדנה אחז"ל (שהש" ב, יט) שכאשר בישר משה לישראל שהקב"ה חפ לגואלם אמרו לו, איך אפשר שנגאל והלא כל אר מצרים מלאה בטנופי גלולי ע"ז שלנו, אמר לו משה כיון שחפץ הקב"ה לגאלכם אינו מביט בטנופי גלולי ע"ז שלכם. ויש להבין דהלא גלות באה בע"ז (אבות ה), וא"כ איך אינו מביט בגלולי ע שלכם, הרי העונש שיהיה ל"ז הוא גלות וכל האו

ואינו יכול להפטר ממנו, ועד"ז י"ל שאלתם של ישראל מה שמו, שהיו סבורים שהגאולה תהיה בשם הוי"ה, שענינו היה הוה ויהיה, שהקב"ה צופה ומביט בכל, עבר הוה ועתיד, וממילא העיקה להם השאלה איך אפשר שנגאל, הרי ארץ מצרים מלאה מטנופי גלולי ע"ז שלנו, ואיך אפשר שיגאל אותנו בהיותנו במצב כה שפל ומשוקעים במ"ט שערי טומאה. והשיב לו הקב"ה כה תאמר לבני ישראל אהיה"ה שלחני אליכם. היינו כמאמר מרן אדמו"ר בב"א זי"ע (עניני תנוכה), שאהיה"ה הוא שם התשובה, שיהודי אומר מה שהיה היה ומכאן ולהבא מקבל אני על עצמי שאהיה טוב. וזהו שאמר לו הקב"ה שהגאולה תהיה בשם אהיה"ה, היינו שיקבלו על עצמם מכאן ולהבא. וזהו פי' כיון שחפץ הקב"ה לגאלכם אינו מביט בגלולי ע"ז שלכם, שאם רק תקבלו על עצמכם מכאן ולהבא שוב אינו מביט על העבר.

שהם שקועים במ"ט שע"ט ואין להם שום עבודה. והתשובה היתה ויאמר אלקים אל משה אהי אשר אהי, כאמור שהוא שם התשובה שהקב"ה מקבלן ע"ש העתיד.

ומרן זי"ע הוסיף עוד, אהי אשר אהי, אהי"ה גימ' כ"א, ואהי"ה פעמים אהי"ה גימ' אמ"ת, האמת היא שאפילו אם יהודי כבר קיבל על עצמו פעמים רבות, אהי"ה פעמים אהי"ה, ושוב נכשל וחזר ומקבל על עצמו שוב, תמיד הקב"ה מקבל אותו. אלא שמשה רבינו אמר לפני הקב"ה שאם יגלה זאת לבני ישראל שמא זה יגרם להם להיות בבחי' אחטא ואשוב. לכך א"ל הקב"ה כה תאמר לבני ישראל אהי שלחני אליכם, להם תגלה את הכח של אהי שלחני אליכם שהוא רק פעם אחת, אבל האמת היא שגם אם קיבל על עצמו הרבה פעמים להשתנות ולהיות אחרת ונפל, מקבלו הקב"ה באהבה. וזה היה השם של יציאת מצרים, שם אהי"ה שהוא שם התשובה, שיהודי מקבל ע"ע מאי דהוה הוה אבל מכאן ואילך אהיה בריה חדשה.

על שם המפורש המקובל בידם מן האבות, אלא שאלתם ע"ש הפקידה, באיזה שם יגאלו, ושם היינו מדה, אם הדבר במדת הדין או במדת הרחמים או שניהם יחד וכיו"ב שהרי פשוט שהכל תלוי כפי מעשיהם כך היא ההנהגה, וממילא באיזה דרגה הם עומדים ולאיזה שם זקוקים שיהיו ראויים להגאל, וע"ז השיב השי"ת, שזה לא משנה כלל בדרגתם ובאיזו מדה שהיא כי "בכל צרתם לו צר" ובאיזה אופן שיהיו יגאלו אף אם יהיו במ"ט שערי טומאה, וזהו שהשיב "אהיה אשר אהיה" בין בצורה זו ובין בצורת אחרת בשעבוד שאר מלכויות ויחטאו שוב בעבודה זרה ושאר עבירות החמורות שיגלו עבורם בכל מצב ודרגה שיהיו בני ישראל ד' עמהם יהיה בצורה ויפקדם ויגאלם, וע"ז שאל משה לשם מה להזכיר שעבוד שאר מלכויות, דהיינו למה להזכיר עונות שעתידין שוב לחטוא ולגלות שהרי זה יוכל להביא אותם ליאוש והתרשלות גם בעבודה זו שנמצאים בה וליתן פתחון פה לחטוא ואין להם הפסד בדבר שהרי יגאלו בכל מצב, וע"ז אמר לו שיאמר להם "אהיה שלחני אליכם" ור"ל שר' יגאלם בכל מצב שהם נמצאים בו עתה ובכל דרגה שיהיו יפדם ויצילם וזה כולל לעולם כל המצבים והדרגות רק שאין צריך להזכיר להם בפירוש שעתידין שוב לחטוא ולגלות, אך עכ"פ השם והמדה בזה היא "אהיה" עמכם בכל צרה ובכל דרגה שתהיין.

מסילות בלבנם R. Eisenberger

ההתחזקות מתנאי התיקון

כי זאת לדעת שאם ח"ו יש מציאות לבטל ולהשביט לחלוטין את כח המדה הקדושה, אין זאת אלא על ידי מדת העצבות; אם פוכר ידיו ביאוש ואינן משתדל לתקן את הצנור (המעליתי) אז באמת אפס תקוה לחדש הורדת השפע מן דרגות העליונות. אך ורק בהתחזקות מתוך ידיעה נאמנה כי יש ויש אפשרות לתקן, אז באמת ניתנת האפשרות לשום שארית בארץ ולהחיות לכם. וכפי תוקף מדת ההתחזקות ביאל תעצבו כך תהא ה'לפליטה גדולה' במדה עמוקה ונרחבת.

כך יש ללמוד מגאולת מצרים, אשר מן הנאמר בהמשך אותה פרשה של "והן לא יאמינו לי" (שמות ג יד): "ויאמר: כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם", למדו ספרי קודש ששורש הגאולה היתה בשם הקדוש הזה, שהוא שם התשובה.

דברים הללו גם נאמרו כמענה למבוכתם שלא האמינו כי נראה אליו ה', בהיות והם נפלו ונשקעו בטומאת ערות הארץ. כי הנה ענין השם הזה מבואר בזוהר הקדוש (ח"ג יא א) שהיא על שם העתיד: "ודא איהו אהי"ה הא אנא זמן לאתגלייא", ובלשון הארזי"ל (עץ חיים כט א): "אנא זמין למהוי". השם הקדוש הזה מתעורר כאשר האדם אומר מאי דהוה הוה מכאן ולהלאה חושבנא, הוא מתנער מעומק שפלות דלותו ומתעורר ואומר: אנא זמין למהוי, יכול אני לתקן ועתיד טוב ומזהיר לפני. אהיה פירושו: אכן עכשיו עדיין אינני מה שאני צריך להיות אבל עוד אהיה, איך וועל נאך זיין. ואז בעובדין דלתתא מתעורר לעילא גאולתו מן המיצר, דהיינו היציאה ממצרים ערות הארץ, בכח השם הקדוש אהי"ה.

ובזה י"ל גם מאה"כ ויאמר משה אל האלקים מי אנכי וגו' ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, שצ"ב מהו שאמר וזה לך האות, מה אות הוא זה על מה שהבטיחו כי אהיה עמך (ועי' במפרשים מה שפירשו בזה). וע"פ האמור י"ל, שמשה רבינו הוקשה לו איך תוכל להיות גאולתם של ישראל בהיותם שקועים במ"ט שערי טומאה ואינם ראויים לגאולה, וע"ז השיבו הקב"ה כי אהיה עמך, אהיה ע"ש העתיד, אמנם בהוה אין להם מאומה אבל אני מקבל אותם ע"ש העתיד. והו הסוד של גאולת מצרים. וזה לך האות בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, דאף שעתה אין להם כלום ואינם ראויים, אבל הגאולה היא על שם העתיד שבהוציאך את העם תעבדון את האלקים וגו'.

בחטאים אלו. והוא בחי' תשובה עילאה המועלת, וזה השיב הקב"ה למשה על שאלתו ואמרו מה שמו מה אומר אליהם, שיטענו כי בשם הוי"ה אינם רואים שום דרך שיוכלו להגאל, וגילה הקב"ה דרך חדשה לגאולה, כה תאמר לבני ישראל אהי שלחני אליכם, שהגאולה תהיה בשם אהי. וכמבואר שענין שם אהי שמקבל על עצמו מכאן ולהבא, והיינו שיקבלו על עצמם שבכל ההתלהבות שהם שקועים עתה בסט"א יכניסו את הכל מכאן ולהבא לקדושה, שכל עניני עבודת ה' יהיו ביתר התלהבות. זה סוד הגאולה שבכחו אפשר להתהפך בבת אחת מתוך מצב של כל ארץ מצרים מלאה גילולי ע"ז שלנו עדי להגאל בגאולה שלמה. וזהו גם פי' נעשה ונשמע שאמרו ישראל בקבלת התורה, שכל מה שהיינו שקועים עד כה בסט"א, מעתה נעשה זאת בעבודת ה'. וכמו שפירשו צדיקים מאה"כ סוד מרע ועשה טוב, סוד מרע ע"י עשה טוב, ע"י שמכניס כל ההתלהבות וכוחות נפשו לעשה טוב בעבודת ה', יכול לסור מרע אפילו בענינים שתשובה אינה מועלת עליהם, וזהו בחי' תיקון הגמור. זה סוד הגאולה של כלל ישראל, וגם של כל פרט מישראל, אהי שלחני אליכם.

R. Stenwergel

ואמר לו יותר בהוציאך את העם יבואו
אחר שבעה שבועות למדריגה הכי
גדולה של מתן תורה ויהי כבר פסקה
זוהמתן ויאמרו נעשה ונשמע כמו מלאכים,
וזה א"א כלל מצד האדם, והוא רק מתנת
אלקים, ואולי י"ל יותר שידוע שהאדם
יכול לספור רק מ"ט ימים, כי לפני מ"י
אתם מטהרים, היינו עד מ"ט שהוא לפני
שער הנון שהוא מ"י אתם מטהרים
עצמכם, אבל מ"י מטהר אתכם שביום
החמישים שהוא יום מתן תורה זוכים
לשער החמישים שהוא מ"י, ומי נותן לכם
זאת רק אביכם שבשמים, כי אין האדם
יכול לזכות לזה ע"י מעשיו, וכמו כן אמר

הקב"ה למשה שכל גאולת מצרים הוא
התגלות של שער הנון להרים את כלל
ישראל עד שיזכו לשער הנון, וממילא אין
שום חשבון אם יש להם זכות או לא.

והנה ידוע שהשם אהיה הוא השם
שמתגלה כשהקב"ה עושה הכל
מעצמו, וגאולת מצרים הי' בשם זה, כי
לא הי' אתערותא דלתתא אלא הקב"ה
עשה הכל בעצמו, ואמר הקב"ה שאהי
אשר אהי היינו שאני אעשה להם בחי'
אהי, אבל הם יאמרו עכ"פ אהי היינו
תשובה כידוע שאיתא בזה"ק שאהי רומז
לתשובה שאהיה הוא לשון אנא זמין
למהוי, היינו שאהיה טוב מכאן ולהבא,
ואמר הקב"ה שהוא מתנהג במדת אהי
למי שאומר אהי, וכן אמר הרה"ק החוזה
מלובלין זצ"ל, אבל אח"כ אמר הקב"ה
שיאמר רק אהי, כי באמת גם הכח מצד
האדם לומר אהי אנא זמין למהוי ואהי
טוב מעתה, הוא ג"כ מתנה מאת ה', וא"כ
יאמר משה רק אהי שלחני אליכם והבן.

ואיתא בספרים שהמדה של אהיה אינו
דוקא אם מתעורר בעצמו
בתשובה שלימה ואומר אהיה טוב מכאן
ולהבא, אלא אפילו אם האדם רק עומד
מוכן להיות טוב מעתה, והיינו שאומר
שרוצה שהקב"ה יתן בלבו התעוררות ויתן
בו הכח להיות טוב מעתה, גם זה מקרי
שאמר אהי, ועי"ז כבר מתנהג הקב"ה
עמו מדה כנגד מדה ואומר הקב"ה להאדם
אהיה עמך, ומתחיל להרים אותו למעלה
למעלה, ולכן אומרים בתפלת ר"ה ויהי"כ
וכל מאמינים שהוא דיין אמת ההגוי באהי
אשר אהי, והענין הוא כי לכאורה בחי'

אהי א"א לקראו אמת, שהרי אפילו אם
האדם אינו עושה תשובה בעצמו ג"כ
מתנהג הקב"ה עמו במדת אהיה והוא כבר
מתקרב להאדם, ולכאורה מהו האמת בזה,
אבל התירוץ הוא שאם אומר האדם לכל
הפחות אהי שהוא רוצה מעתה להיות טוב
אפילו עדיין אינו טוב ממש, יש כבר בזה
איזה בחינה של אהיה וממילא שייך כבר
מדה כנגד מדה, ונקרא כבר אמת, ולכן
אהי פעמים אהי הוא בגימטריא אמת
(21 X 21=441) כידוע, ולכן וכל
מאמינים שהוא דיין אמת כיון שהגוי
באהי אשר אהי.

ולכן כשאמר משה מי אנכי כי אלך אל
פרעה, ואנני במדריגה להיות
הגואל, וגם כלל ישראל אינם במדריגה,
אמר הקב"ה כי אהי עמך, והיינו שהכל
הוא עתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו,
ואהי עמך ותהי ראוי להיות הגואל, וגם
מה שאתה שואל איזה זכות יש לכלל
ישראל, התירוץ הוא שאני מרים אותם
בלא זכות, ועוד יזכו לבא למדריגת שער
הנון ויעבדו את אלקים על ההר הזה, וא"כ
אין מקום לשאלה זו עתה, רק תאמר להם
שכשיגיע להם התעוררות מלמעלה, אז
ישמחו בזה ויאמרו אהי, שמכאן ולהבא
נהי' טוב, ובוה מספיק עתה.

היחס שבין נתינת הודאה ושם אהיה

לפי דברינו מובן שגמטריא הודאה הוא שם אהיה. כי כתבו הספרים ששם
אהיה הוא השם המורה על התשובה. שהבעל תשובה אומר הגם שלא
הייתי מתנהג טוב עד עתה אבל מעכשיו ואילך אהיה טוב. ולכן גאולת
מצרים היתה בשם אהיה כמ"ש (שמות ג יד) אהיה אשר אהיה, כי הגאולה
היתה ע"ש העתיד כמ"ש תעבדון את האלקים על ההר הזה. ומזה שמצינו
שהודאה ושם אהיה משותפות יחד הנה דבר זה מורה שבשעה שיתמלא
יהודי הודאה לה' על ההשגחה הפרטית שעליו כמו שנתגלה ביצ"מ, הנה
מתוך הכרה זאת יתדבק לשם אהיה ו"יתאזר בגבורה חדשה להיות אחראי
על מעשיו" המקולקלים ויתקנם, ויהיה ראוי להממשלה שהמשילחה הקב"ת
על מעשה ידיו" כלשון הדליות יחזקאל הובאה לעיל. כי מהכרה זאת ירצה
להשתמש בההשפעה היורדת בשבילו רק לקיים רצונו יתברך בלבד ולשנות
את עצמו להיות אדם אחר. המצב של כל היום דוה (איכה א יג) נתהפך למצב
הוד והדר תשוה עליו (תהלים כא ו).

שבת ושם אהיה

ולכן שבת קודש היא זמן של הודאה כמ"ש טוב להודות לה'. ולדברינן
לעיל יום הודאה מצומד ביום שבו נתעורר שם אהיה. ורמז לדבר
שכתוב (שמות לא יג) אך את שבתותי תשמורו אך בגמטריא אהיה. והביאור
הוא שדרשו חז"ל על תיבת אך שבפסוק (במדבר לא כב) אך את הזהב, שצריכים
להעביר החלודה קודם שיגעילנו כדי לגלות המתכת המכוסה מתחתיה.
סדר הטבע בעולם מקביל לחלודה המכסה את השגחת השי"ת בכל פרט
ופרט שבבריאה. בכל ימות השבוע אדם חי תחת חלודת הטבע. משא"כ
כששבת מתגלה בעולם הנה היא בבחינת "אך" המסירה את הטבע ומרגישים
השגחה פרטית עד שמשיגים מעלת אהיה המכשיר יהודי לשנות מצב ירידתן
ולחזור לידבק אל השורש. כל ימות השבוע היה אפשר ליהודי להרגיש
שהוא נכרת משרשו וממילא אינו בידו להפריח פירות. אבל ש"ק דומה